

သင်ခန်းစာ (၁)

ဘေးအန္တရာယ် စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာ
အခြေခံသဘောတရားများနှင့်
ဘေးအန္တရာယ် အမျိုးအစားများ

**Disaster Management Concepts
and Disaster Types**

သင်ခန်းစာ ရည်ရွယ်ချက်

- ၁။ ဘေးအန္တရာယ်နှင့် ပတ်သက်သည့် အခြေခံဝေါဟာရများကို သိရှိစေရန်
- ၂။ ဘေးအန္တရာယ်ကြောင့် ထိခိုက်ဆုံးရှုံးနိုင်ခြေ (disaster risk) ၏ အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်သော ထိခိုက်ပျက်စီးလွယ်ခြင်း (vulnerability)၊ အန္တရာယ် (hazard)၊ ထိတွေ့နိုင်ခြေ (exposure) နှင့် စွမ်းဆောင်ရည် (capacity) တို့ ၏ ဆက်စပ်မှုသဘောတရား များကို နားလည်သိရှိစေရန်
- ၃။ ဘေးအန္တရာယ်အမျိုးအစားများအကြောင်းကို သိရှိစေရန်
- ၄။ ဘေးအန္တရာယ် စီမံခန့်ခွဲမှုစက်ဝန်းတွင်ပါဝင်သော လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှု များကို သိရှိနားလည်စေရန်

အောက်ပါ ဖြစ်စဉ်များတွင် မည်သည်က Harzard ဖြစ်၍ မည်သည်က Disaster ဖြစ်သနည်း ။

- ဖြစ်စဉ် ၁ - ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်တွင် မုန်တိုင်းငယ်တစ်ခု ဖြစ်ပေါ်နေသည်။
- ဖြစ်စဉ် ၂ - နှစ်ရက်တာ မိုးအဆက်မပြတ် ရွာသွန်းမှုကြောင့် တာမွေမြို့နယ် ရပ်ကွက်အချို့တွင် ရေကြီးရေလျှံမှု ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။
- ဖြစ်စဉ် ၃ - ရှမ်းမြောက်တွင် ဒေသတွင်းတိုက်ပွဲများကြောင့် နေအိမ်အချို့ ပျက်စီးပြီး လူဦးရေ (၂၀၀၀) ခန့် နေအိမ်စွန့်ခွာ ထွက်ပြေးတိမ်းရှောင် ခဲ့ရသည်။
- ဖြစ်စဉ် ၄ - မြို့ကြီးအချို့တွင် နေရာအနှံ့ ဗုံးပေါက်ကွဲမှုများ ရက်သတ္တပတ် အတွင်း ဆက်တိုက် ဖြစ်ပွားခဲ့ သော်လည်း ကြီးမားသည့် ထိခိုက် ပျက်စီး ဒဏ်ရာရမှုများ မရှိခဲ့ပါ။
- ဖြစ်စဉ် ၅ - မင်္ဂလာဇွေး မီးလောင်မှုကြောင့် ၉၀% သော ဆိုင်ခန်းများ ပျက်စီးဆုံးရှုံးခဲ့ရသည်။

အခြေခံအုတ်မြစ်များ

ဖြစ်စဉ် ၁	Hazard
ဖြစ်စဉ် ၂	Hazard
ဖြစ်စဉ် ၃	Disaster
ဖြစ်စဉ် ၄	Hazard
ဖြစ်စဉ် ၅	Disaster

Harzard နှင့် Disaster ၏ အဓိပ္ပါယ် ဖွင့်ဆိုချက်

Hazard

အန္တရာယ် (ဘေးရန်) ဆိုသည်မှာ လူ့အသက်သေဆုံး စေနိုင်၊ ဒဏ်ရာရရှိစေနိုင်ပြီး ပိုင်ဆိုင်ပစ္စည်း များနှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် တို့ကို ပျက်စီးစေနိုင်ရှိသော ဖြစ်စဉ် သို့မဟုတ် ဖြစ်ရပ်ကို ဆိုပါသည်။

Disaster

ဘေးအန္တရာယ်ဆိုသည်မှာ ရပ်ရွာ သို့မဟုတ် လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း လုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်မှုများ အပြင်းအထန် ပြတ်တောက်စေရုံသာမက ထိခိုက်သော ရပ်ရွာ၊ သို့မဟုတ် လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ ကိုယ်ပိုင်အရင်း အမြစ်များကို အသုံးပြုပြီး ဖြေရှင်းနိုင်စွမ်းထက် ကျော်လွန်ကာ လူ့အသက်၊ ရုပ်ဝတ္ထုပစ္စည်း၊ စီးပွားရေး သို့မဟုတ် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ဆုံးရှုံးမှုများ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဖြစ်ပွားစေခြင်းဖြစ်ပါသည်။

ဘေးအန္တရာယ် အမျိုးအစားများ

၁။ သဘာဝ ဘေးအန္တရာယ်များ

- မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒ (ရေ) ဆိုင်ရာ ဘေးအန္တရာယ်များ
- ဘူမိဗေဒဆိုင်ရာ ဘေးအန္တရာယ်များ
- ဇီဝဗေဒဆိုင်ရာ ဘေးအန္တရာယ်

၂။ နည်းပညာ တိုးတက်မှု ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်သော ဘေးအန္တရာယ် များ

- စက်ရုံ အလုပ်ရုံမတော်တဆမှု
- ပို့ဆောင်ဆက်သွယ်ရေး မတော်တဆမှု
- အခြား မတော်တဆမှု

၃။ တိုင်း၊ နိုင်ငံ နှင့် လူမှုပြဿနာ ရှုပ်ထွေးမှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်သော ဘေးအန္တရာယ်များ

- လူထုအုံကြွမှု အဓိကရုဏ်း၊ စစ်မက် နှင့် ဒုက္ခသည် ပြဿနာ
- လူမျိုးတုံး သုတ်သင် ရှင်းလင်းမှု များ
- နယ်နိမိတ် အငြင်းပွားမှုများ
- အကြမ်းဖက်တိုက်ခိုက်မှုများ

၁။ သဘာဝ ဘေးအန္တရာယ်များ

မိုးလေဝသနှင့် ဇလဗေဒ (ရေ) ဆိုင်ရာ ဘေးအန္တရာယ်များ

- ရေကြီးခြင်း
- မုန်တိုင်း
- လေဆင်နှာမောင်း
- မိုးခေါင်ရေရှားခြင်း
- မုန်တိုင်းဒီရေ
- မိုးသီးကြွေခြင်း
- မိုးကြိုးပစ်ခြင်း
- အပူ၊ အအေး လွန်ကဲခြင်း
- တောမီးလောင်ခြင်း

ဘူမိဗေဒဆိုင်ရာ ဘေးအန္တရာယ်များ

- မြေငလျင်လှုပ်ခြင်း
- မီးတောင်ပေါက်ကွဲခြင်း
- ဆူနာမီလှိုင်း
- မြေပြိုခြင်း
- နှင်းတောင်၊ ရေခဲတောင်
ပြိုခြင်း

ဇီဝဗေဒဆိုင်ရာ ဘေးအန္တရာယ်

- SARS
- ကြက် ငှက် တုပ်ကွေး
- COVID-19
- Ebola
- ပလိပ်ရောဂါ
- ဆင်တုပ်ကွေး
- ဝက်တုပ်ကွေး
- ရာသီတုပ်ကွေး

၂။ နည်းပညာ တိုးတက်မှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်သော ဘေးအန္တရာယ်များ

စက်ရုံ အလုပ်ရုံ မတော်တဆမှု

- ဓါတုဆေးရည်၊ ဓါတ်ငွေ့များ
စိမ့်ထွက်ခြင်းကြောင့်
အဆိပ်သင့်ခြင်း
- ပေါက်ကွဲခြင်း
- ဓါတ်ရောင်ခြည်သင့်ခြင်း

ပို့ဆောင်ဆက်သွယ်ရေး မတော်တဆမှု

- ရထား
- ကား
- သင်္ဘော
- လေယာဉ် မတော်တဆမှုများ

အခြား မတော်တဆမှု

- သတ္တုတွင်း
- မိုင်းတွင်းများ
ပြိုကျပေါက်ကွဲခြင်း

၃။ တိုင်း၊ နိုင်ငံ နှင့် လူမှုပြဿနာ ရှုပ်ထွေးမှုကြောင့် ဖြစ်ပေါ်သော ဘေးအန္တရာယ်များ

- လူထုအုံကြွမှု အဓိကရုဏ်း၊ စစ်မက် နှင့် ဒုက္ခသည် ပြဿနာများ
- လူမျိုးတုံး သုတ်သင် ရှင်းလင်းမှု များ
- နယ်နိမိတ် အငြင်းပွားမှုများ
- အကြမ်းဖက်တိုက်ခိုက်မှုများ

မြို့ပြအခြေပြု ပဋိပက္ခများ၊ အဓိကရုဏ်းများ

- ရှုပ်ထွေးနက်နဲသည်။
- ဘက်ပေါင်းစုံမှကြည့်၍ ဖြေရှင်းရန် လုပ်ဆောင်သော်လည်း လစ်ဟာမှု အမြဲရှိတတ်သည်။
- အစွန်းရောက် ဝါဒများအပေါ် အရင်းခံသည်။
- လျင်မြန်စွာ ပြန့်ပွားပြီး သက်ရောက်မှု ကြီးမားလေ့ရှိသည်။
- ကုန်ပစ္စည်း ပြတ်လပ်မှု ခိုးဆိုးလုယက်မှုနှင့် အခြားရာဇဝတ်မှုများ ဖြစ်ပေါ်တတ်သည်။

ဘေးအန္တရာယ်ကြောင့်ထိခိုက်ဆုံးရှုံးနိုင်ခြေသဘောတရား

$$\text{ဘေးအန္တရာယ်ကြောင့်ထိခိုက်ဆုံးရှုံးနိုင်ခြေ} = \frac{\text{အန္တရာယ်} \times \text{အန္တရာယ်နှင့် ထိတွေ့နိုင်ခြေ} \times \text{ထိခိုက်ခံရလွယ်မှု}}{\text{စွမ်းဆောင်ရည်}}$$

ဘေးအန္တရာယ် စီမံခန့်ခွဲမှု လုပ်ငန်းစဉ်များ၏ အဓိက ရည်ရွယ်ချက်မှာ -

- အန္တရာယ်ဖြစ်နိုင်မှုကို တားဆီးရန် (သို့မဟုတ်) သက်ရောက်မှုကို လျော့ချရန်
- အန္တရာယ်နှင့် ထိတွေ့နိုင်ခြေကို လျော့ချရန်
- ထိခိုက်ခံရလွယ်မှုကို လျော့ချရန်
- စွမ်းဆောင်ရည်ကို မြှင့်တင်ရန်

ဘေးအန္တရာယ်ကြောင့်ထိခိုက်ဆုံးရှုံးနိုင်ခြေသဘောတရား

Vulnerability
ထိခိုက်ပျက်စီး
လွယ်မှု

ထိခိုက်ခံရလွယ်မှု/ခံနိုင်စွမ်းနည်းပါးမှု ဆိုသည်မှာ အန္တရာယ်တစ်ခုကို ခံရနိုင်သော (သို့) တုံ့ပြန်နိုင်သော လူတို့၏ တတ်စွမ်းနိုင်မှုကို ယုတ်လျော့စေသည့် အခြေအနေတစ်ရပ် (သို့) အများစုကို ဆိုလိုသည်။

Exposure
အန္တရာယ်နှင့်
ထိတွေ့နိုင်ခြေ

ပျက်စီးဆုံးရှုံးနိုင်ရန် အလားအလာရှိသော အန္တရာယ်ခံအတွင်း တည်ရှိနေသည့် လူ၊ ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ စနစ်များ၊ သို့မဟုတ် အခြားသော အရာဝတ္ထုများကို ဆိုလိုသည်။

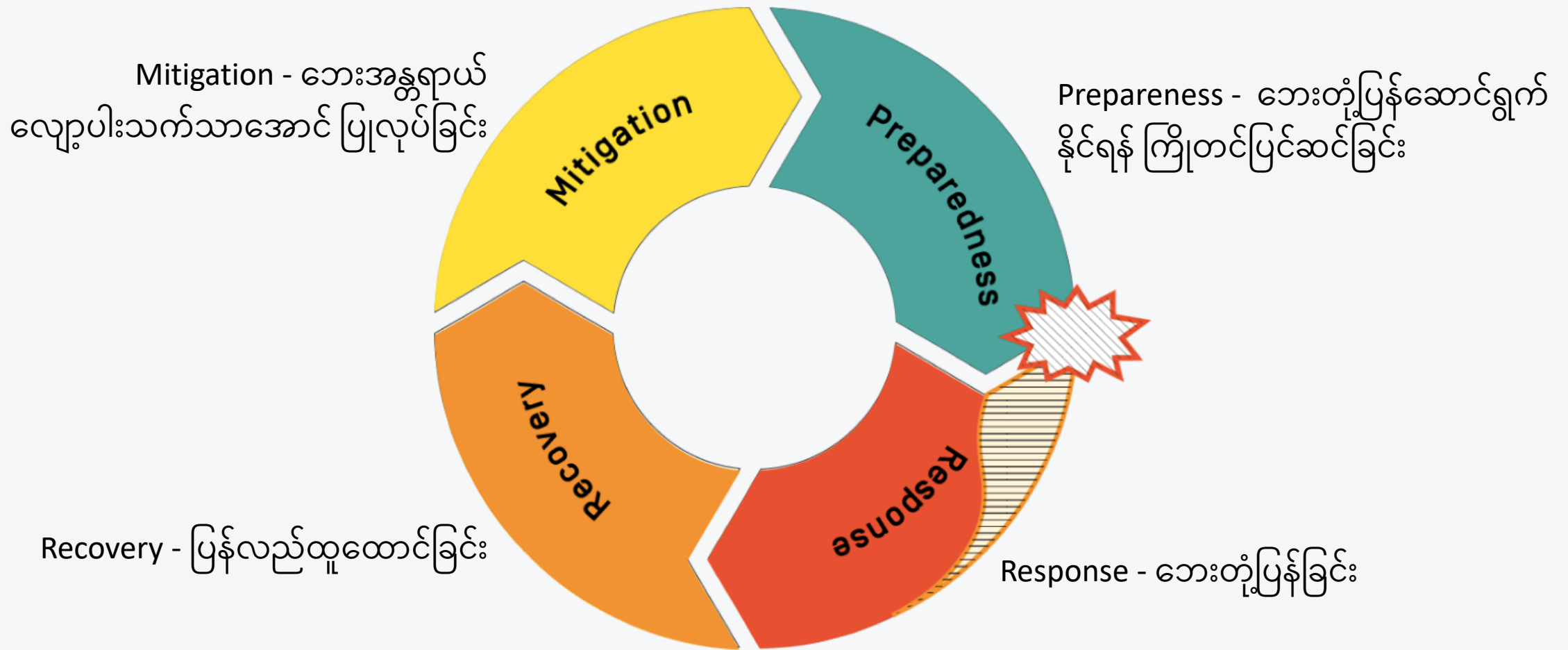
Capacity
စွမ်းဆောင်ရည်

ဘေးအန္တရာယ်တစ်ခု၏ အန္တရာယ်ရှိနိုင်မှု အဆင့် (သို့) သက်ရောက်မှုများကို လျော့ချနိုင်သော ရပ်ရွာ၊ လူ့အဖွဲ့အစည်း (သို့) အဖွဲ့အစည်းအတွင်းတွင် ရရှိနိုင်မည့် အင်အားစုများနှင့် အရင်းအမြစ်များအားလုံးကို စုပေါင်း၍ ခေါ်ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

Disaster Risk
ဘေးအန္တရာယ်
ကြောင့် ထိခိုက်
ဆုံးရှုံးနိုင်ခြေ

သတ်မှတ်အနာဂတ်ကာလာတစ်ခုအတွင်း လူအုပ်စု (သို့မဟုတ်) လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ခု၏ အသက်ရှင်သန်မှု၊ ကျန်းမာရေးအခြေအနေ၊ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းလုပ်ငန်းများ၊ ပိုင်ဆိုင်ပစ္စည်းများနှင့် ဝန်ဆောင်မှုများအပေါ် သက်ရောက်နိုင်သည့် ဘေးအန္တရာယ်ကြောင့် ဆုံးရှုံးမှု အလားအလာများကို ဆိုလိုသည်။

ဘေးအန္တရာယ် စီမံခန့်ခွဲမှု စက်ဝန်း (Disaster Management Cycle)

ဘေးအန္တရာယ် လျော့ပါးသက်သာအောင် ပြုလုပ်ခြင်း (Mitigation)

- အဆောက်အဦးပိုင်ဆိုင်ရာ အရည်အသွေးသတ်မှတ်ချက် စစ်ဆေးခြင်း
- လူနေထိုင်ရာနေရာများ၊ စက်ရုံအလုပ်ရုံနေရာများ၊ စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးဇုံများ သီးခြားသတ်မှတ်ထားရှိခြင်း
- ထိခိုက်လွယ်မှုကို ကြိုတင်ဆန်းစစ်ထားခြင်း
- ဘေးအန္တရာယ် ဆိုင်ရာ အသိပညာပေးခြင်း

ဘေးတုံ့ပြန်ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် ကြိုတင်ပြင်ဆင်ခြင်း (Preparedness)

- ကြိုတင်ပြင်ဆင်ခြင်း စီမံချက်တွေ ရေးဆွဲထားခြင်း
- အရေးပေါ်တုံ့ပြန်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်များကို လေ့ကျင့်သင်တန်းပေးထားခြင်း
- ကြိုတင်သတိပေးစနစ်များ တည်ထောင်ထားခြင်း

ဘေးတုံ့ပြန်ခြင်း (Response)

- ရှာဖွေကယ်ဆယ်ရေးလုပ်ငန်းများ
- အရေးပေါ်ကူညီထောက်ပံ့ရေးလုပ်ငန်းများ
- ကာကွယ်ရေးလုပ်ငန်းများ
- ပျက်စီးဆုံးရှုံးမှု ဆန်းစစ်ခြင်း
- မီဒီယာများ၏ အားကို ထိထိရောက်ရောက် အသုံးပြုပြီး ဘေးတုံ့ပြန်ရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ခြင်း

ပြန်လည်ထူထောင်ခြင်း (Recovery)

- လိုအပ်နေဆဲဖြစ်သော အကူအညီများကို ဆက်လက်ဖြည့်ဆည်းပေးခြင်း
- ပျက်စီးသွားသော အခြေခံအဆောက်အအုံများကို ပြန်လည်တည်ဆောက်ပေးခြင်း
- စီးပွားရေးနှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ပြန်လည်ထူထောင်ပေးသည့် အနေဖြင့် အရင်းအနှီးပြန်လည်မတည်ပေးခြင်း
- စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ နာကျင်မှုများကို ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်း
- ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ခြင်း

သင်ခန်းစာ ပြီးဆုံးပါပြီ

References:

- Basics of International Humanitarian Response (BIHR), United Nation High Commissioner for Refugees (UNHCR)
- UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction, 2009
- Regional Training on Disaster Management Course, Asian Disaster Preparedness Center
- Essentials in Humanitarian Practice Training Course, University of East Anglia, April 2018
- www.humanitarianresponse.info